

Robert Vannoy , Manabii Wakuu, Hotuba ya 1

Utua wa Isaya, Mukstadha, Muundo wa Isaya

I. Isaya

A. Baadhi ya Maoni Kuhusu Isaya Manabii Mwenyewe na Familia Yake Tunaanza na Isaya. Na A. ya muhtasari ni: “Maoni kuhusu Isaya nabii mwenyewe.” Maana ya jina “Isaya” ni “wokovu ni wa YHWH.” Jina linatokana na mzizi *wa yasha* na YHWH . "Wokovu ni wa YHWH" au "YHWH ni wokovu," ndiyo maana ya jina lake.

Linapatikana katika sehemu kadhaa katika Agano la Kale isipokuwa katika kitabu cha Isaya kama jina la mtu ambaye kwa wazi kabisa si sawa na Isaya aliyeandika kitabu cha Isaya. Kwa mfano, 1 Mambo ya Nyakati 3:21 unasoma hapo, " wazao wa Hanania: Pelatia na Yeshaya ." Yeshaya huyo ni jina lile lile la Isaya; limetafsiriwa tofauti. Katika 1 Mambo ya Nyakati 25:3 unasoma orodha ya majina—ni Yeshaya huyo tena—sawa na lile lingine, lakini kwa Kiebrania ni sawa na Isaya. Katika mstari wa 15 tunasoma, “wa nane kwa Yeshaya , wanawe na jamaa zake.”

Kwa hivyo hutokea kwingineko; hivyo unapoangalia Isaya 1:1; anajulikana zaidi kama mwana wa Amosi . Nadhani nilijadili hili tulipomtazama nabii Amosi. Lakini Isaya 1:1 ina, “Tazama, maono kuhusu Yuda na Yerusalemu kwamba Isaya mwana wa Amosi .” Isaya nabii ni mwana wa Amosi , ambayo kwa Kiebrania yameandikwa kwa *sade* na *aleph*, ilhali Amosi ni ' *ayin* na *samek* ; kwa hivyo kuna tofauti. Hii ni " Amosi " ya Kiingereza na si "Amosi." Hatufanyi tofauti kubwa katika Kiingereza.

Hatujui chochote kuhusu baba yake Amosi . Kuna desturi ya marabi ambayo haiwezi kuthibitishwa, kwamba Amosi alikuwa ndugu wa Mfalme Amazia wa Yuda. Ikiwa ndivyo ilivyo, basi Isaya angekuwa mpwa wa mfalme. Lakini hakuna ushahidi halisi na wa kuthibitisha hilo zaidi ya desturi hiyo ya Kiyahudi.

Inaonekana kwamba Isaya aliishi ndani au karibu na Yerusalemu kwa sababu sehemu kubwa ya mazingira inapoonekana kwa unabii mbalimbali anaotoa iko karibu na Yerusalemu, hasa ukiangalia sura ya saba. Unasoma katika sura ya 7 mstari wa 3, “Bwana akamwambia Isaya, Toka, wewe na mwanao Shear- Yashubu , mkutane na

Ahazi mwisho wa mfereji wa birika la juu, kwenye njia ya kuelekea uwanja wa kufua nguo.” Iko karibu na mahali pa mfumo wa maji uliotoa maji kwa ajili ya Yerusalemu. Baadaye, wakati wa Hezekia, Waashuri waliposhambulia Yerusalemu na kuizingira, Isaya anaitwa na Hezekia na anaonekana kuwa ndani au karibu na Yerusalemu katika sehemu kubwa ya kitabu.

Tunajua alikuwa ameo na alikuwa na angalau wana wawili ambao walipewa majina ya mfano. Yule tuliyemtaja hapo katika Isaya 7:3. “Bwana akamwambia Isaya, ‘Toka, wewe na mwanao, Shear- Yashubu .’” Shear- Yashubu inamaanisha “mabaki watarudi”; *shear* ikimaanisha “mabaki” na *jashubu* , inayotokana na *shubu* , “kurudi.” Kwa hivyo inamaanisha “mabaki watarudi.” Na, bila shaka, hilo lina ujumbe kwamba kwanza kabisa utalazimishwa kutoka katika nchi. Uhamishaji utakuja lakini mabaki watarudi. Kwa hivyo hukumu inakuja, lakini zaidi ya hukumu kuna tumaini. Mabaki watarudi.

Jina la mwana mwingine linaonekana katika sura ya 8. Unasoma katika mstari wa kwanza, “BWANA akasema, ‘Chukua gombo kubwa, uandike juu yake kwa kalamu ya kawaida: Maher-Shalal-Hash-Baz. Nami nitawaita Uria kuhani na Zekaria mwana wa Yeberekia wawe mashahidi wangu waaminifu.’ Kisha nikaenda kwa nabii mke; akachukua mimba akazaa mwana. Bwana akaniambia , ‘Mpe jina Maher-Shalal-Hash-Baz.’” Hilo ni jina zuri ikiwa yeyote kati yenu anatafuta jina la mwana. Maana ya Maher-Shalal-Hash-Baz ni “harakisha nyara, harakisha nyara.” “Harakisha nyara, harakisha nyara.” Ninaona noti ya NIV hapo inasema inamaanisha *haraka kwenye nyara, haraka kwenye nyara* . Vyovyote vile, jina hilo lina ujumbe. Ukienda kwenye sura ya kumi, mstari wa tano na sita, unapata mchezo wa kuigiza jina la Maher-Shalal-Hash-Baz, kwa sababu katika kitabu cha tano na sita Isaya anasema, “Ole wake Mwashuri, fimbo ya hasira yangu, ambaye mkononi mwake mna rungu la ghadhabu yangu! Ninamtuma dhidi ya taifa lisilomcha Mungu.”

Yaani, Bwana anatumia Ashuru dhidi ya Israeli kama fimbo mkononi mwake kuleta hukumu na adhabu. Katika sehemu ya mwisho ya mstari wa 6 tunasoma,

“Nitamtuma dhidi ya watu wanaonikasirisha” – kisha angalia kifungu kinachofuata – “kunyakua nyara na kunyakua nyara.” Ni maneno yaleyale kama Maher-Shalal-Hash-Baz: “kunyakua nyara na kunyakua nyara. ” Waashuri watakuja na kuwateka nyara Israeli, kuwakanyaga kama matope barabarani. Lakini hili silo kusudi la Waashuri; kwa maneno mengine, Mwashuri anaangalia maslahi yake mwenyewe, lakini nyuma ya maslahi ya Ashuru mwenyewe, Mungu anaitumia Ashuru kama chombo cha hukumu. Kwa hivyo jina Maher-Shalal-Hash-Baz linatabiri hukumu hiyo itakayokuja mikononi mwa Waashuri.

Mfuatano wa Nyakati na Wafalme Wakati wa Maisha ya Isaya Sasa, Isaya alitabiri, kama unavyojua kutoka mstari wa kwanza, wakati wa utawala wa wafalme mbalimbali wa Yuda: “Maono kuhusu Yuda na Yerusalemu ambayo Isaya mwana wa Amози aliyaona wakati wa utawala wa Uzia, Yothamu, Ahazi na Hezekia.” Isaya alitabiri wakati wa Uzia, Yothamu, Ahazi, na Hezekia wa Ufalme wa Kusini, Yuda. Utawala huu ni mgumu kwa kiasi fulani kwa sababu inaonekana kuna mfululizo wa upatanishi.

Ukitaka kuingia katika maelezo ya wakati huo wa mpangilio wa matukio, unaanzia 767 KK hadi 695 KK mwisho wa utawala wa Hezekia. Ni kipindi kirefu sana; hata hivyo, kuna tena utamaduni wa Kiyahudi, utamaduni wa marabi, kwamba Isaya aliuawa wakati wa mfalme aliyefuata, baada ya Hezekia, wakati wa Manase.

Utamaduni wa Kifo cha Isaya Chini ya Manase Utamaduni wa Kiyahudi ni: Manase alikuwa mfalme mwovu sana bila shaka, Isaya aliwakimbia baadhi ya watu wa Manase na akajificha kwenye mti ulio wazi, ambao watu wake waliendelea kuukata, na kwa kufanya hivyo walimkata Isaya vipande viwili. Wengine wanaona dokezo la hilo katika Waebrania 11:37 ambapo inazungumzia mashujaa hawa wa imani na inazungumzia "kukatwa vipande vipande." Waebrania 11:37 inasema, " Walipigwa mawe; walikatwa vipande viwili; waliuawa kwa upanga. Walizunguka-zunguka wakiwa wamevaa ngozi za kondoo na ngozi za mbuzi. "

Sasa, jambo la kuvutia kuhusu mapokeo hayo ni kwamba bado yanamwona Isaya akiwapo wakati wa Manase ingawa maandishi hayo yanaandika Uzia, Yothamu, Ahazi, na Hezekia. Inaonekana kwamba bado kuna msingi wa kuhitimisha kwamba Isaya alinusurika baada ya mwisho wa utawala wa Hezekia na aliishi wakati wa Manase. Sababu ninayosema hivyo ni kwamba katika sura ya 37, mstari wa 38, unasoma, “ Siku moja, alipokuwa akiabudu katika hekalu la mungu wake Nisroki (hii inazungumzia Senakeribu mfalme wa Ashuru), wanawe Adrameleki na Shareza walimwua kwa upanga, nao wakakimbilia nchi ya Ararati. Na Esarhadoni mwanawe akamfuata kama mfalme. ” Mrithi wa Esarhadoni ulikuja baada ya kifo cha Senakeribu, na tunajua kutoka kwa rekodi za Waashuru kwamba Senakeribu alikufa mwaka wa 681 KK, na hiyo ni tarehe thabiti sana. Kwa hivyo unaweza kuona kutokana na hili kwamba ni wakati wa Manase. Tena, iwe tuna utawala wa pamoja au utawala wa pekee, hiyo ni wakati wa Manase, waziwazi kabisa.

Sasa, wengi wanahisi kwamba labda sababu ya Manase kutajwa katika kichwa cha 1:1 ni kwamba baada ya kifo cha Hezekia, ambaye alikuwa mfalme mcha Mungu, na mwanzo wa utawala na Manase, ambaye alikuwa mfalme mwovu sana, huduma ya hadharani ya Isaya ilikoma. Kwa kweli, wengi wanahisi kwamba labda, hii ni dhana bila shaka, wengi wanahisi kwamba labda sehemu ya pili ya kitabu sura za 40 hadi 66, ambazo zinaanza kuzungumzia ukombozi kutoka uhamishoni ziliandikwa wakati huo.”

Kwa kuja kwa Manase, uhakika wa hukumu ya uhamisho ulikuwa wazi. Kwa kweli, kitabu cha Wafalme kinatuambia kwamba hata baada ya wakati wa Manase, ulipokuwa na mageuzi chini ya wakati wa Yosia, ilikuwa kidogo sana, kuchelewa sana. Kwa sababu ya uovu wa Manase, hukumu hiyo haikuepukika. Haikuweza kuepukwa.

Wengi wanahisi kwamba kile Isaya alichofanya baada ya kifo cha Hezekia kilikuwa ni kujiondoa katika huduma ya hadharani na labda alikuwa na aina ya huduma ya kibinafsi zaidi, kwa kipengele cha kimungu, au "mabaki." Kisha akatoa unabii wake kuhusu ukombozi kutoka uhamishoni ambao ulikuwa hakika ungekuja, na unabii huu ungekuwa faraja na kutoa msingi wa tumaini kwa wale watu wa kimungu waliobaki

katika nchi. Lakini inaonekana wazi kwamba Isaya aliishi hadi utawala wa Manase, ingawa Manase hatajwi katika kichwa cha kitabu.

B. Mazingira ya Kihistoria ya Kitabu

1. Muktaba wa Israeli B. wa muhtasari ni "Mazingira ya Kihistoria ya Kitabu."

Katika sura ya sita, pamoja na maono hayo yanayojulikana sana ya Isaya, una tarehe. Unasoma, "Katika mwaka ule mfalme Uzia alipokufa, nilimwona Bwana ameketi katika kiti cha enzi, kilicho juu na kilichoinuliwa." Mwaka ambao mfalme Uzia alikufa ulikuwa 739 KK. Hiyo ni tarehe muhimu kwa maana hii, kwamba kifo cha Uzia kiliashiria mwisho wa kipindi cha ustawi na nguvu ya kisiasa kwa Yuda. Kumbuka kwamba wakati wa Uzia juu ya Yuda kusini, Israeli kaskazini ilikuwa na ustawi mkubwa - ilifanana na wakati wa Yeroboamu II. Yeroboamu II ingekuwa karibu 752 KK. Yeroboamu II alikuwa na wakati wa ustawi mkubwa kwa ufalme wa Kaskazini, Israeli.

Lakini kipindi hicho kilikuwa kinaisha; Ashuru ilikuwa imewatishia Israeli kweli. Tulijadili robo hii ya mwisho tukiwa na historia ya kitabu cha Yona. Ashuru ilikuwa imewatishia Israeli yapata karne moja mapema wakati wa Ahabu na baadaye wakati wa Yehu, ambaye aliharibu nasaba ya Ahabu. Kumbuka, Yehu alikuwa 840 KK, yapata karne moja mapema. Yehu alitoa heshima kwa Shalmaneser wa Ashuru. Wakati wa utawala wa Shalmaneser III, kuna mnara mweusi wenye picha ya Yehu akimtolea heshima Shalmaneser.

Ashuru ilitishia Yuda wakati huo, lakini kisha Ashuru ilikuwa imepungua. Ashuru ilishinikizwa kutoka Kaskazini na watu wa Urartu. Kwa muda, Syria iliwapa Israeli shida—si Ashuru, bali Syria, ambayo ilipewa jina bora zaidi la "Aramu." Damasko, mji mkuu wa Syria, ilikuwa imetishia Israeli. Lakini Syria, au Aramu, pia ilikuwa dhaifu kiasi kwamba unapofika wakati wa Uzia na Yeroboamu II, kulikuwa na kipindi cha nguvu na ustawi kwa Israeli kwa sababu Syria na Ashuru zote zilikuwa dhaifu.

2. Muktaba wa Ashuru

Lakini hayo yote yalikuwa mwisho. Ashuru sasa ilikuwa ianze tena kwa nguvu na kujaribu kupanua ushawishi wake na udhibiti wake juu ya watu wengine. Na hiyo ilianza na Tiglath-Pileser III (745 - 727 KK). Tiglath-Pileser III anaanza kile kinachojulikana kama Milki ya Ashuru-mpya. Una mfululizo huu wa

watawala katika Ashuru: Tiglath-Pileser III, Shalmaneser V, Sargon II, na kisha Senakeribu ambaye baadaye angeshambulia Yuda na Hezekia.

Kutoka kwa kumbukumbu za Waashuru tunajifunza kwamba Tiglath-Pileseri alipigana Kaskazini mwa Syria dhidi ya muungano wa wafalme ambao miongoni mwao alikuwa " Aziahu wa Yuda ." Watu wengi wanafikiri huyo ni Uzia. Sasa Uzia alikuwa na majina mawili, wakati mwingine aliitwa Azaria (ama Azaria au Uzia). Wengi wanafikiri Aziahu alikuwa Uzia. Hilo si hakika kabisa, lakini wengi wanafikiri alikuwa Azaria au Uzia, mfalme wa Yuda.

Tiglath-Pileser anasema kwamba wafalme hawa aliopigana nao, walilazimishwa kulipa kodi. Kutoka kwa rekodi ya Waashuru iliyoandikwa mwaka wa 743 KK Sasa, hakuna kinachosemwa kuhusu hilo katika Agano la Kale. Lakini mwaka wa 743, alichukua kodi kutoka kwa muungano wa wafalme, ambao labda alikuwa Uzia. Huo ni mwaka wa tatu wa utawala wa Tiglath-Pileser. Unaona, hiyo ni mapema katika utawala wa Tiglath-Pileser. Katika kitabu chake kingine cha kumbukumbu anazungumzia kuchukua kodi kutoka kwa Menahemu wa Samaria. Unaona ukienda kwenye ufalme wa Kaskazini, huo ni wakati huo huo.

Na ukiangalia 2 Wafalme 15:19, hapa una marejeleo ya kibiblia, unasoma hapo, “ Kisha Puli ” (ambalo ni jina la Kibabeli la Tiglath-Pileseri , Tiglath-Pileseri likiwa jina la Kiashuri; Wababeli wanamwita Puli na anatajwa hapa kama Puli katika Wafalme). “Kisha Puli , mfalme wa Ashuru, akaivamia nchi, na Menahemu akampa talanta elfu moja za fedha ili apate msaada wake na kuimarisha ufalme wake.”

Menahemu alidai pesa hizi kutoka kwa Israeli. Mwaka wa hilo haujulikani kwa usahihi, lakini Albright anauweka katika 738 KK Thiele anauweka katika 743. Kwa vyovyote vile, unaweza kuona kwamba chini ya shinikizo la Tiglath-Pileser tena linaanza kutolewa kwa Israeli kutoka kwa Waashuri. Tiglath-Pileser anasema, "Na kuhusu Menahem, nilimshinda naye akakimbia kama ndege. Peke yake nilimrudisha mahali pake. Dhahabu, fedha, mavazi ya kitani na mapambo ya rangi nyingi niliyopokea kutoka kwake." Ukiangalia katika orodha yako ya vitabu (chini ya kitambulisho cha nambari za

Kirumi), nina maandishi hayo kutoka ANET (*Maandishi ya Kale ya Mashariki ya Karibu* na James C. Pritchard). Ni mkusanyiko wa kawaida wa maandishi ya ziada ya kibiblia kutoka Mashariki ya Karibu ya Kale. Iko kwenye ukurasa wa 25 hadi 29 ikiwa unataka kuangalia baadhi ya kumbukumbu za Waashuri kutoka wakati huu. Jambo kuu ni wakati wa Uzia, mwanzoni mwa huduma ya Isaya, Ashuru inaanza kuinuka madarakani na kuanza kuweka shinikizo kwa Falme za Kaskazini na Kusini za Israeli.

3. Vita vya Siria na Efraimu (734 KK)

Jambo linalofuata muhimu kuhusu muktadha wa kihistoria ni mwaka 734 KK, Vita vya Siria na Efraimu . Vita vya Siria na Efraimu ni wakati Shamu, au Shamu, na Efraimu, ufalme wa Kaskazini, wanaposhambulia Yuda, na huo ndio msingi wa kihistoria wa unabii katika Isaya 7 hadi 11. Israeli na Shamu wanashambulia Yuda kwa lengo la kumweka mfalme kibaraka kwenye kiti cha enzi huko Yuda na kumwondoa Ahazi. Ukigeukia Isaya 7, unasoma katika mstari wa 5, "Shamu" - wacha nitoe maoni kuhusu hilo. Ukisoma NIV utasoma "Shamu." Ukisoma King James utasoma "Shamu." Ni sawa. Shamu ni bora zaidi, nadhani, kwa sababu ndivyo inavyoonekana kwa Kiebrania. Kwa Kiebrania ni "Shamu." Neno Shamu ni aina fupi ya Ashuru. Jina "Shamu" linatokana na istilahi ya Kigiriki wakati Alexander na majeshi yake walipofika mashariki. Walikuja sehemu ya magharibi ya nchi iliyokuwa Ashuru, eneo linalozunguka Damasko. Wagiriki waliita "Syria," aina fupi ya Ashuru. Istilahi hiyo ilitokana na utamaduni hadi toleo la Kiingereza. Lakini nadhani watu wengi huchanganya Syria na Ashuru, jambo ambalo ni rahisi sana kufanya, kwa hivyo labda ni bora na hakika karibu zaidi na istilahi ya Kiebrania kuzungumzia eneo linalozunguka Dameski kama "Aramu" na eneo lililo mbali zaidi mashariki, katika eneo la Tigri-Frati, kama Ashuru ambayo ilikuwa kaskazini mwa eneo la Tigri-Frati.

Lakini Isaya 7:5 inasema, "Shamu, Efraimu, na mwana wa Remalia wamepanga njama ya kukuangamiza, wakisema, 'Njoni tuivamie Yuda, tuirarue, tuigawanye, na kumfanya mwana wa Tabeeli awe mfalme juu yake.' Lakini Bwana Mwenyezi Mungu

asema hivi, 'Haitatokea.'" Kinachorejelewa hapo ni jaribio hili la Ufalme wa Kaskazini, ambao hapa unarejelewa kama Efraimu na Shamu (Shamu) ambao walitaka kumweka mfalme wao wenyewe kwenye kiti cha enzi cha Yuda badala ya Ahazi. Ahazi ana wasiwasi sana kuhusu hili. Ahazi alichofanya ili kutafuta msaada ni kwamba alifanya muungano na Waashuri, na Isaya akamhukumu kwa hilo.

Hiyo ndiyo muktadha wa sura ya 7. Isaya anasema kwamba kutegemea Ashuru hatimaye kutaleta shida na huzuni, na hatimaye Ashuru, ambaye Ahazi alimgeukia ataipeleka Ufalme wa Kaskazini uhamishoni na pia kuweka shinikizo kwa Ufalme wa Kusini, Yuda. Hilo liligunduliwa muda mfupi baada ya haya. Unapoangalia yapata mwaka 734 KK vita vya Shamu na Efraimu vinatokea na kufikia mwaka 721 KK Samaria inashindwa kabisa na Ashuru. Na haitachukua muda mrefu sana baada ya Senakeribu kuiteka Yerusalemu (701 KK), na kama isingekuwa kwa kuingilia kati kwa Mungu, Yuda ingekuwa imeondoka pia. Kwa hivyo muungano huo na Ashuru hakika ulikuwa jambo baya sana.

Tukio muhimu linalofuata baada ya 734 KK, vita vya Shamu na Efraimu, kuhusu historia ya ujumbe wa nabii Isaya, ni 732, miaka miwili baadaye wakati Damasko ilipotekwa na Ashuru. Mnamo 732 Tiglath-Pileseri aliteka Damasko, lakini hakuchukua Ufalme wa Kaskazini mara moja. Angalia 2 Wafalme 15:29, "Katika siku za Peka, mfalme wa Israeli, Tiglath-Pileseri, mfalme wa Ashuru, alikuja akateka Iyoni, Abeli Beth-Maaka, Yanoa, Kedeshi na Hazori." Hayo ni maeneo yaliyoko Kaskazini mwa Israeli. Alichukua Gileadi na Galilaya, ikijumuisha nchi yote ya Naftali, akawahamisha watu hadi Ashuru. "Ndipo Hoshea, mwana wa Ela, akafanya fitina dhidi ya Peka, mwana wa Remalia; akamshambulia na kumuua, kisha akamchukua kama mfalme katika mwaka wa ishirini wa Yothamu mwana wa Uzia" (2 Wafalme 15:30).

Kwa hivyo una mrithi kwa nguvu ya mamlaka ya mapinduzi na fitina ambapo Hoshea anakula njama dhidi ya Peka na kuchukua kiti cha enzi huko Samaria. Sasa, jambo la kuvutia liko katika ANET, unapoangalia historia ya Tiglath-Pileseri anasema kwamba alimweka Hoshea kwenye kiti cha enzi huko Israeli. Sasa unaona, hilo linakupa

picha kamili ya kinachoendelea hapa katika mstari wa 30 katika 2 Wafalme 15:30, "Hoshea, mwana wa Ela , alikula njama dhidi ya Peka ." Lakini lazima alifanya hivyo kwa msaada wa Waashuri, kwa hivyo Hoshea alikuwa kibaraka wa Waashuri kwenye kiti cha enzi.

Tiglath-Pileseri anadai katika kumbukumbu zake kwamba yeye ndiye aliyemweka Hoshea kwenye kiti cha enzi cha Israeli. Lakini unachokiona ni kwamba Ashuru inaanza kuhama. Wanateka Damasko na wanaelekea magharibi, wakiweka shinikizo kwa Ufalme wa Kaskazini, wakichukua baadhi ya miji na hata kuvuruga utawala hapo na kuweka watu wao wenyewe kwenye kiti cha enzi katika Ufalme wa Kaskazini.

4. Kutekwa kwa Samaria (722/721 KK) Tukio muhimu linalofuata—ingekuwa miaka kumi baadaye—ni kutekwa kwa Samaria na Ashuru. Huo ndio kuanguka kwa Ufalme wa Kaskazini. Inaonekana Hoshea aliwekwa kwenye kiti cha enzi na Tiglath-Pileseri, lakini baada ya muda aliasi na hilo lilisababisha Shalmaneseri, ambaye alikuwa mrithi wa Tiglath-Pileseri—na kisha mrithi wake, Sargoni—kuzingira Samaria kwa miaka mitatu. Unasoma hilo katika 2 Wafalme 17, kuanzia mstari wa 3, “Shalmanesa, mfalme wa Ashuru, alikuja kumshambulia Hoshea ambaye alikuwa mtumwa wa Shalmanesa na kumlipa ushuru. Lakini mfalme wa Ashuru aligundua kwamba Hoshea alikuwa msaliti, kwa maana alikuwa ametuma wajumbe kwa So, mfalme wa Misri, na hakumlipa ushuru tena mfalme wa Ashuru, kama alivyokuwa akifanya mwaka baada ya mwaka. Kwa hiyo, Shalmanesa akamkamata na kumtia gerezani. Mfalme wa Ashuru alivamia nchi yote, akaishambulia Samaria na kuizingira kwa miaka mitatu. Katika mwaka wa tisa wa Hoshea, mfalme wa Ashuru aliitaka Samaria na kuwahamisha Waisraeli hadi Ashuru. Akawaweka Hala ,” na mstari wa 7 unasema, “Haya yote yalitokea kwa sababu Waisraeli walikuwa wamemtenda dhambi BWANA Mungu wao”; walikuwa wamevunja agano.

Ukienda kwenye sura ya 18, ambayo ni mjadala wa utawala wa Hezekia, wa Ufalme wa Kusini, unaona mstari wa 9 unasema, “Katika mwaka wa nne wa Mfalme Hezekia, ambao ulikuwa mwaka wa saba wa Hoshea mwana wa Ela , mfalme wa Israeli,

Shalmanesa, mfalme wa Ashuru; akapanda juu ya Samaria na kuuzingira. Mwishoni mwa miaka mitatu, Waashuri wakauteka. Basi Samaria ikatekwa katika mwaka wa sita wa Hezekia, ambao ulikuwa mwaka wa tisa wa Hoshea, mfalme wa Israeli”.

5. Shambulio la Senakeribu dhidi ya Yerusalemu (701 KK) na Hezekia

Tukio muhimu linalofuata, 701 KK, ni jaribio la kuiteka Yerusalemu na Senakeribu. Tazama, ukienda chini kwenye mstari wa 13 wa sura hiyo, "Katika mwaka wa kumi na nne wa Mfalme Hezekia, Senakeribu, mfalme wa Ashuru, alishambulia miji yote yenye ngome ya Yuda na kuiteka." Na katika 2 Wafalme 19, kuelekea mwisho wa sura hiyo, ulisoma kuhusu kuzingirwa kwa Yerusalemu na Senakeribu na kuingilia kati kwa Mungu ili kuokoa mji. Ulisoma katika 2 Wafalme 19:35, "Usiku ule malaika wa BWANA alitoka akawaua watu mia na themanini na tano elfu katika kambi ya Waashuri. Watu walipoamka asubuhi iliyofuata—kulikuwa na maiti zote! Basi Senakeribu, mfalme wa Ashuru, akavunja kambi na kuondoka. Akarudi Ninawi na kukaa huko." Kwa hivyo mnamo 701 KK kulikuwa na kuzingirwa kwa Yerusalemu, lakini kulikuwa na kuingilia kati kwa Mungu ili kuokoa, ambayo ilikuwa imetabiriwa, kama tulivyoona vyema na Isaya.

Sasa Isaya alikuwa ametabiri muda mrefu kabla ya hapo kwamba Ahazi alipofanya muungano huo na Ashuru, kwamba Ashuru itafurika nchi kama mafuriko, lakini katikati ya hayo kutakuwa na ukombozi. Na unapata baadaye, hata katika maisha ya Isaya, wakati wa Hezekia, utimilifu wa unabii ambao Isaya alitoa katika muktadha wa muungano na mfalme wa Ashuru.

Mstari wa 15 wa sura ya 18, “Hezekia akampa fedha yote iliyopatikana hekaluni.” Naam, hii inaonekana kama unavyoona mara nyingi katika siasa na mahusiano kama hayo. Kuna uchoyo tu. Waashuri watachukua kile wanachoweza kupata, lakini haitoshi kamwe. Watataka tu kuchukua zaidi licha ya kulipa ushuru. Sasa kinachoweza kuhusika, pia ni: Hezekia, ingawa alilipa ushuru, alifanya mipango fulani kwa Babeli, ambayo kwa

ujumla ilikuwa chini ya udhibiti wa Waashuri, lakini bado ni kipengele tofauti ndani ya eneo la udhibiti wa Waashuri. Mpango huo kwa Babeli unaweza kuwa ulitafsiriwa na Waashuri kama uasi wa Hezekia uliosababisha shambulio hilo, ingawa alikuwa amelipa ushuru.

Kuna matatizo mengi magumu ya mpangilio wa matukio katika kukusanya masimulizi ya uhusiano wa Hezekia na Ashuru. Kuna ulinganifu wa kihistoria na hili katika Isaya 36-39. Inaonekana wazi kabisa kwamba mfuatano wa masimulizi haya ulipangwa zaidi kwa msingi wa mada, au kimantiki, kuliko ilivyo kwa msingi wa mpangilio wa matukio. Kwa hivyo sehemu ya tatizo, nadhani, ni kupanga mfuatano halisi wa matukio hayo. Unaona katika masimulizi ya Isaya kwamba mjumbe kutoka Babeli anakuja mwishoni, ambayo kwa kuzingatia tunachosema, ilikuwa baada ya ushuru wote kutoweka. Ni nini kingebaki kuonyesha? Lakini inaonekana kwamba mjumbe huyo lazima awe alikuwa mapema, imewekwa mwishoni mwa sehemu hii ya Isaya ili kufanya mpito katika mtiririko wa mawazo hadi sehemu ya pili ya kitabu ambapo Israeli ilikuwa utumwani Babeli.

Kwa hivyo inaonekana kama kuna mpangilio wa kimantiki zaidi wa nyenzo kuliko mpangilio wa kimfuatano. Sasa, sina uhakika kama naweza kukupangilia yote hayo hapa kwa sasa. Lakini nadhani hiyo labda ni sababu katika maswali yanayoulizwa. Kwa maneno mengine, unaona katika sura ya 18 ya 2 Wafalme, mistari hiyo 16 ya kwanza, inakupa muhtasari wa utawala wa Hezekia. Kisha unarudi nyuma, na unapoanza mstari wa 17, Senakeribu anatishia Yerusalemu; una simulizi ya tukio hilo maalum. Hilo linaweza kuendana tofauti kimfuatano katika mtiririko huo wote wa mambo. Sio lazima, lakini hutokea baada ya kila kitu kilichotokea.

6. Tarehe Muhimu katika Utawala wa Hezekia Licha ya mpangilio wa Hezekia, hizi hapa tarehe muhimu: 734, Shamu - Vita vya Waefraimu dhidi ya Yuda; 732, Damasko ilitakwa na Ashuru; 721, Samaria inaanguka; na 701, Senakeribu inashambulia Yuda ya Hezekia. Tunapopita zaidi ya hapo, tunaingia katika wakati wa Manase. Huo ulikuwa

wakati wa uasi mkubwa katika Ufalme wa Kusini. Manase alionyeshwa kama mfalme mbaya zaidi wa Yuda. Wakati wa Manase, uhamisho wa Yuda unakuwa wa uhakika na usioepukika na inaonekana kwamba ni wakati huo ambapo Isaya anageuza ujumbe wake kwa mabaki ya kimungu ili kuleta maneno ya faraja, faraja, na tumaini na kutazama zaidi ya hukumu ambayo ilikuwa na uhakika wa kuja. Kwa maneno mengine, uhamisho ni dhahiri, lakini si wa milele. Kutakuwa na mwisho wake. Kutakuwa na mabaki watakaorudi.

C. Muundo wa Kitabu cha Isaya

Hiyo ndiyo – kwa ujumla – mazingira ya kihistoria ya unabii wa Isaya.

Tuendeleo kwenye C., ambayo ni, "Muundo wa Kitabu." Isaya ni kitabu kigumu kuelezea. Ninafuata hapa mfumo ambao nilichukua kutoka kwa Dkt. Allan MacRae ili kujaribu kupata kanuni fulani ya mpangilio wa kitabu, ili kukigawanya katika vipande vya nyenzo vinavyoweza kupatikana ndani ya kitabu kizima. Kitabu kina sura 66, kwa hivyo mstari huo wa kwanza ubaoni unawakilisha kitabu cha Isaya. Ukitaka kuanza kukigawanya, kuna sehemu kubwa ya kugawanya na hiyo ni sehemu hii, sura 36 hadi 39, kwa sababu 36 hadi 39 ni tofauti kabisa katika umbo na kitabu kingine. Sura 36 hadi 39 ni simulizi ya kihistoria. Kwa kweli, inafanana na simulizi ya kihistoria katika kitabu cha Wafalme wakati wa Hezekia na tishio hili la Senakeribu. Isaya 36 hadi 39 na sehemu hiyo ya 2 Wafalme karibu 17 na 18 ndiyo tumekuwa tukiiangalia; inafanana sana. Kwa hivyo hiyo ni sehemu tofauti ambayo kwa kawaida hugawanya kitabu hicho katika sehemu mbili: 1 hadi 35 na 40 hadi 66. 1 hadi 35 na 40 hadi 66 zote zikiwa ni hotuba za kinabii tofauti na masimulizi ya kihistoria.

Sasa, sehemu kubwa ya habari kati ya 1 na 35 imeundwa na hotuba zilizotolewa wakati wa Ahazi au hata kabla yake. Baadhi yao ni kutoka wakati wa Uzia. Kwa hivyo 1 hadi 35 ni mwanzo wa huduma ya Isaya, unaweza kusema, au mapema kiasi, nyingi yake karibu na wakati wa Ahazi. Sura ya 36 hadi 39 - si hotuba ya kinabii bali ni simulizi ya kihistoria inayohusu wakati wa Hezekia. Unachokiona katika 36 hadi 39 ni utimilifu wa

baadhi ya unabii wa Isaya katika sehemu ya kwanza ya kitabu. Hasa unabii huo, kwamba ingawa Ashuru itakuja na kuwa chombo cha hukumu ya Mungu, Ashuru haitaifunika kabisa nchi yote, na haifanyi hivyo. Isaya alisema Ashuru ingeshambulia, lakini Yuda ingeepushwa na kushindwa kabisa, na ndivyo hasa ilivyotokea. Imeandikwa katika sehemu hiyo ya 36 hadi 39. Unaona jinsi hilo lilivyotimia kihistoria.

Nitarudi na kusema kitu kama 40 hadi 66 baadaye. Lakini hebu tufanye kazi na sehemu hii ya 1 hadi 35 na kujaribu kuifafanua zaidi. Nadhani ukifanya hivyo, utagundua kuwa mgawanyiko wa asili zaidi ni kama ifuatavyo: sura ya 1 hadi 6 huunda aina ya kitengo kwa haki yake, kisha sura ya 7 hadi 12, kisha sura ya 13 hadi 23, kisha 24 hadi 27, kisha 28 hadi 35. Hizo ndizo mgawanyiko . Sasa ni nini kinachotofautisha kila moja? Hebu tuziangalie.

Ningesema vitengo vilivyo wazi zaidi ni 13 hadi 23 na 24 hadi 27; ndiyo maana nimeviweka juu ya mstari. Sura ya 13 hadi 23 ni kundi la unabii wa hukumu juu ya mataifa ya kigeni. Kwa hivyo katika sehemu hiyo Isaya haonyeshi ujumbe wake sana kwa Israeli yenyewe, bali kwa mataifa yanayozunguka. Ukiangalia 13:1, unaweza kuona jinsi hii inavyofanya kazi haraka sana. "Ufunuo kuhusu Babeli aliouona Isaya mwana wa Amozai ." Isaya 15:1, "Ufunuo kuhusu Moabu;" sura ya 17, "Ufunuo kuhusu Damasko;" sura ya 18, "Ole wake nchi ya mabawa yanayovuma kando ya mito ya Kushi, inayotuma wajumbe baharini katika mashua za mafunjo juu ya maji." Ni unabii dhidi ya Kushi. Kushi labda ni Ethiopia Kusini mwa Misri. Sura ya 19, "Ufunuo kuhusu Misri." Kwa hivyo unaona hapa katika sehemu hii unabii kuhusu mataifa ya kigeni, na huo unayaweka tofauti kama sehemu ya kipekee.

Unapofikia sura ya 24 hadi 27, sehemu hiyo mara nyingi huitwa “Ufunuo Mdogo wa Isaya.” Unachokiona katika sura ya 24 hadi 27 ni mkusanyiko wa unabii unaozungumzia hukumu kubwa inayokuja juu ya mataifa ya dunia. Wote wanaompinga Mungu watapata hukumu hii. Inaonekana kuwa ya kimataifa kabisa. Kwa hivyo sehemu hiyo ni “Ufunuo Mdogo wa Isaya.”

Sehemu hizo mbili zinajitenga kutoka 1 hadi 6, 7 hadi 12, na 28 hadi 35.

Unapofikia 1 hadi 35, sehemu iliyo wazi zaidi labda ni 7 hadi 12. Unapotoa 13 hadi 23, 24 hadi 27, hiyo inakuacha na 1 hadi 12. Lakini kati ya 1 hadi 12, 7 hadi 12 ni kitengo kilicho wazi. Sura ya 7 hadi 12 inahusu vita vya Shamu na Efraimu na matokeo yake. Katika sura ya 7, Bwana anamwambia Isaya, mchukue mwanao Shear- Jashubu , nenda nje ukakutane na Ahazi na umkabili kuhusu muungano huu alioufanya na Ashuru. Badala ya kuniamini mimi, anaiamini Ashuru. Hukumu inatangazwa kwa sababu hiyo. Kwa hivyo 7 hadi 12 zina historia maalum na mazingira ya kihistoria: Vita vya Shamu na Efraimu vya 734 KK Na hiyo inaiweka kando kama kitengo. Kitengo hicho mara nyingi huitwa "Kitabu cha Emmanueli." Sababu ya jina hilo ni unabii wa Isaya 7:14 kwa sababu katika Isaya 7:14, katika muktadha wa Vita vya Siria na Efraimu , Isaya anasema, "Bwana mwenyewe atawapa ishara: Bikira atachukua mimba na kuzaa mwana, naye atamwita Imanueli." Maswali mengi ya kuvutia yanaibuka kuhusu jinsi unavyotafsiri unabii huo, jinsi unavyouhusisha na muktadha huo na wakati huo huo kuuona kama unabii wa Kimasihi. Tutaingia katika hilo. Mstari huo unaojulikana sana, Isaya 7:14, umetoa kichwa cha sehemu hii, sura za 7-12, kwa sababu iko katikati ya sehemu hiyo, "Kitabu cha Imanueli."

Hilo linaacha sura za mwanzo za 1 hadi 6. Na 1 hadi 6 ni ya jumla zaidi katika asili. Huwezi kuiunganisha na mazingira maalum ya kihistoria kama unavyoweza 7 hadi 12, pamoja na Vita hivyo vya Siria na Efraimu , licha ya asili yake ya jumla. Lakini sura ya 1-6 imegawanyika katika sehemu 3, na tutaangalia hizi, tabia ya sehemu hizo tatu. Sehemu hizo tatu ni 1:1 hadi 2:5, 2:6 hadi 4:6, na 5:1 hadi 6:13. Tabia ya sehemu hizo tatu ni kwamba una tamko la hukumu likifuatiwa na sehemu inayozungumzia baraka za baadaye. (Katika muhtasari, sehemu inayozungumzia baraka za baadaye iko kwenye mabano.) Unaona katika 1:1 hadi 2:5, 2:1-4 inazungumzia baraka za baadaye. Una hukumu kisha baraka za baadaye. Kisha unarudi nyuma katika 2:6 kwenye hukumu tena lakini hiyo inafuatwa katika 4:2 -6 na sehemu nyingine ya baraka za baadaye. Kisha unarudi kwenye hukumu tena katika 5:1, lakini hiyo inafuatwa na baraka katika 6:1 hadi 13, baraka za mwisho katika kesi hiyo zikiwa ni wito wa Isaya na maono anayoyaona na

ruhusa ya kuwaletea watu wa Israeli neno la Bwana. Kwa hivyo unaona tabia ya nyenzo hiyo ni: hukumu, baraka; hukumu, baraka; hukumu, baraka. Tutaangalia sehemu hizo tatu kwa undani zaidi na kuona jinsi hilo linavyofanya kazi lakini hivyo ndivyo ilivyopangwa.

Hilo linakupa jinsi nyenzo kuanzia 1 hadi 35 zinavyopangwa. Unazigawanya katika sehemu hizi 5. Unabii huu umepangwa kulingana na aina fulani ya kanuni ya mpangilio, kama vile unabii dhidi ya mataifa ya kigeni; hukumu hii ya mwisho wa dunia; Vita vya Siria na Efraimu ; sifa za hukumu; na baraka.

Sura ya 28 hadi 35 zinafanana sana na 7 hadi 12. Na inaonekana kama ina historia sawa kwa ujumla kwa sura ya 28 hadi 35 inashiriki Vita vya Siria na Efraimu kama historia yake. Lakini inaonekana kama ilhali sura ya 7 hadi 12 zinaelekezwa zaidi kwa mfalme, Ahazi, ambaye ni mwakilishi asiyestahili wa nyumba ya Daudi, ameketi kwenye kiti cha enzi cha Yuda, sura ya 28 hadi 35 zinaelekezwa zaidi kwa wakuu wa nchi, uongozi mbali na Mfalme. Lakini inafanana sana na "Kitabu cha Imanueli."

Kwa hivyo hiyo ndiyo sehemu ya sura ya 1 hadi 35. Tuligundua kuwa 36 hadi 39 ni simulizi ya kihistoria, kisha unafika kwenye sura ya 40 hadi 66, sura 27 za mwisho za kitabu. Na jambo la kuvutia hapa ni kwamba nyenzo hii kwa namna fulani ni tofauti kabisa. Bila shaka, hiyo ndiyo aina ya kitu ambacho wasomi wakosoaji hutumia kupendekeza kwamba tuna mwandishi tofauti hapa. Nyenzo hiyo ni tofauti kabisa. Ashuru ambayo ni maarufu sana katika sehemu ya kwanza ya kitabu sasa haitajwi sana. Katika sehemu hii, nabii anageuza mawazo yake kutoka kwenye hali za kusikitisha katika Israeli wakati wa Manase na Ahazi. Na anatazamia si tu uhamishoni, bali pia kutazamia kuachiliwa kutoka uhamishoni, akidhani kwamba uhamishoni tayari umetokea. Kwa hivyo Isaya anaona uhamishoni kama hakika kabisa, na anachojali katika sehemu ya pili ya kitabu si kuja kwa uhamishoni, bali na mwisho wa uhamishoni. Mkazo wake ni ukweli kwamba uhamishoni hautakuwa wa milele; kutakuwa na ukombozi.

Lakini maana yake ni kwamba, ilhali sehemu ya kwanza ya kitabu, 1 hadi 35, inahusika na onyo la hukumu ijayo na wito wa toba, sehemu ya pili ya kitabu ina msisitizo tofauti kabisa. Onyo hilo la hukumu ijayo halijasisitizwa hata kidogo katika

sehemu ya pili ya kitabu. Una nyenzo za faraja, faraja, za tumaini la baadaye zaidi ya uhamisho. Kwa hivyo inaonekana kwamba Isaya sasa anazungumza na waumini, akiwapa kitu cha kupitishwa ambacho kingekuwa na thamani, na kuwapa moyo na matumaini wazao wao ambao kwa kweli wanapitia hali hizo za uhamisho na hukumu.

Sasa, inashangaza kwamba katika sehemu hii sura ya 13, ambayo ni Isaya 53 (40+13), ambayo ni sura kuu ya sura 27 za Isaya 40-66. Ni katikati ya sehemu hii ambapo una kilele ambacho kila kitu kilichopita kinaelekea na ambacho kila kitu kinachofuata kinatokana nacho. Katikati kabisa ya 40 hadi 66 kuna Isaya 53. Kinachoonyesha ni mateso ya Kristo. Mateso ya "mtumishi." Iko katika kilele cha mfuatano wa vifungu vya mtumishi. Lakini inaonyesha mateso ya Kristo kwa ajili ya wokovu wa wale wanaomwamini kwa njia iliyo wazi sana.

Sasa, hilo linaleta swali ambalo nadhani ni muhimu na la kuvutia, na swali hilo ni: Je, mada hiyo ya Kimasihi (mateso ya mtumishi), inahusianaje na lengo hili lote la sehemu hii ya Isaya kuhusu ukombozi kutoka uhamishoni? Kuna uhusiano gani kati ya uhamishoni na mada hii ya mtumishi unaofikia kilele katika kifo cha mtumishi huyu kwa niaba ya watu wake?

Itabidi tuangalie hilo wakati mwingine.

Imenakiliwa na Jessica Burton
 Hariri ya awali na Carly Geiman
 Uhariri mbaya na Ted Hildebrandt
 Hariri ya mwisho na Dkt. Perry Phillips
 Imesimuliwa tena na Dkt. Perry Phillips